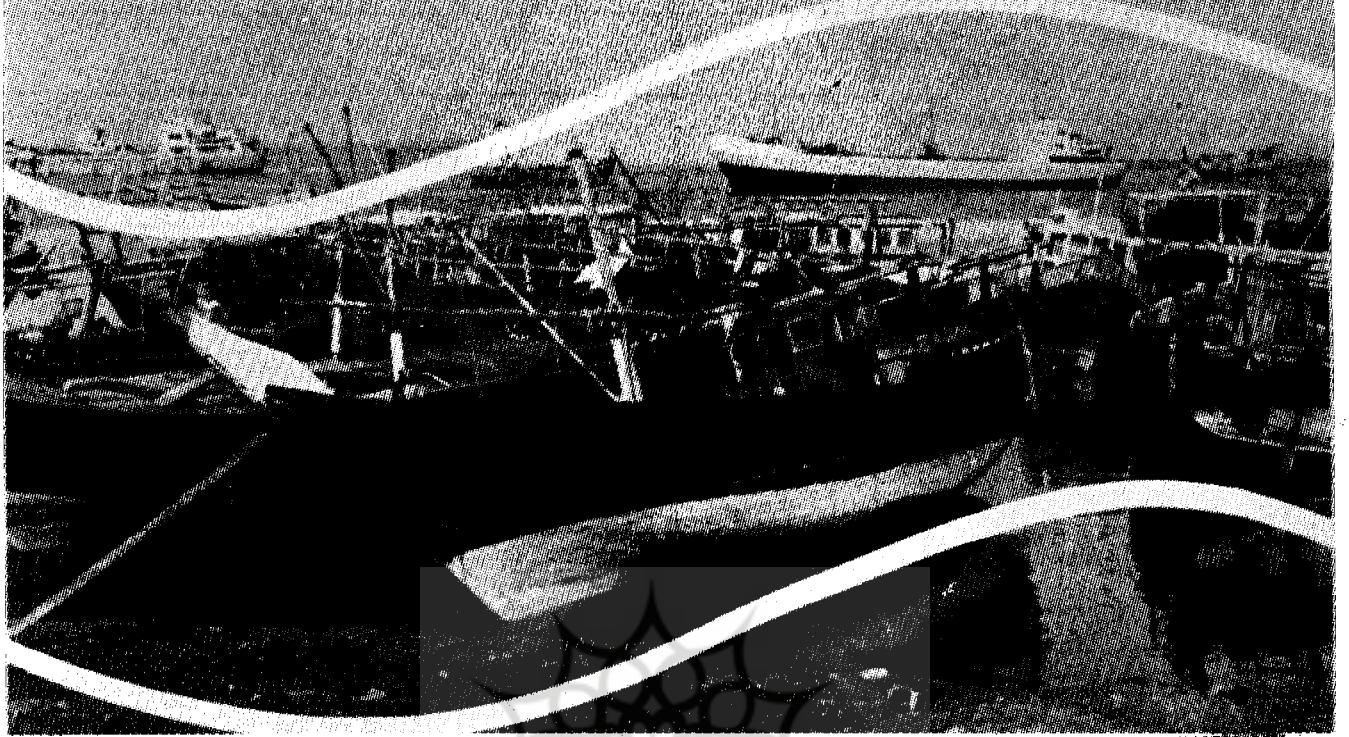

برنامه ریزی مکانی رشد و توسعه اقتصادی -

اجتماعی نوار ساحلی

اشاره:

مقاله حاضر توسط مهندس مهدی شیبانی و مهندس محسن خراسانی زاده، از اعضای هیئت علمی دانشکده معماری دانشگاه شهید بهشتی، تهیه گردیده است که در آن در زمینه برنامه ریزی مکانی جهت رشد و توسعه اقتصادی - اجتماعی و صید و صیادی در نوار ساحلی جنوب، از بندر کنگ تا بندر دیر بحث گردیده است.

مقدمه

مکان یابی بنادر صیادی در قالب طرح توسعه صیادی سواحل جنوب، از جهت کلی متر صد تأمین شرایط لازم بهره برداری از ذخایر دریائی در حوزه ساحلی استانهای هرمزگان و بوشهر است که کناره خلیج فارس را از بندر کنگ تا دیر در بر می گیرد. شرایط مساعد بهره برداری از طریق تحقق هدفهای زیر فراهم می آید:

- تأمین ایمنی دریائی برای شناورها از طریق پیش بینی و ایجاد بنادر و پناهگاهها در فواصل مناسب ساحلی.
- تأمین خدمات مورد نیاز صید و شناورها در همه ابعاد نیازها از جمله تخلیه و بارگیری.

- توسعه صید و بهره برداری و فراهم کردن موجبات وسیعتر اشتغال در این بخش و جذب جمعیت منطقه.
- تأمین امکانات سکونت صیادان و شاغلان دریا در محل از طریق تأمین امکانات زیستی و رشد و توسعه زیستگاههای ساحلی.
- کسب آگاهی بیشتر در مورد منابع و ذخایر دریائی، انواع و پراکندگی آنها در رابطه با شرایط صید و بهره برداری.

روشن است که مکان یابی باید بهترین و مناسبترین شرایط ساحلی را، از نظر امکان احداث سازه های دریائی و پناهگاهی، دسترسی به اراضی کافی، و مناسب برای استقرار سازه ها، وجود آب شیرین و کافی برای زیست و مصارف صنعتی و خدماتی، از نظر ارتباطات با خشکی و دریا و سهولت حمل و نقل و بالاخره از حیث تأمین بُعد اقتصادی صید و مشاغل دریائی، فراهم آورد. و این ضرورت بررسیها و مطالعات وسیعی را در جهات گوناگون طرح مورد نظر پیش می آورد. بهمین جهت بعنوان پیش نیاز برنامه ریزی پاره ای کوششهای مطالعاتی انجام شده است

که از نظر کلی آنها را در دو گروه می توان مطرح کرد.

گروه اول مطالعات فنی و تخصصی در زمینه شناخت سواحل از نظر عمق آب، ساختمان خشکی و وضع کناره، دسترسی به منابع دریائی و خشکی، موقعیت محلی در ارتباط با دیگر بخشهای توسعه اقتصادی.

گروه دوم از جمله بررسیهایی است که امکانات زیستی محل و تأمین شرایط مساعد ایجاد زیستگاههای مجهز برای صیادان و اهالی منطقه را مورد توجه قرار می دهد.

در اجرای برنامه های تحقیقاتی، گروههای مطالعات زمین شناسی - سازه - مسائل صید و صیادی - منابع و ذخایر آبیان - اجتماعی اقتصادی - منطقه ای و برنامه ریزی با دفتر مرکزی که در حقیقت هماهنگ کننده طرح است همکاری کرده اند. از جمع بندی نتایج بررسیها و تلفیق پیشنهادهای گروههای مطالعاتی چهارچوب توسعه دهساله نوار ساحلی از جهت صید و بهره برداری از ذخایر دریائی فراهم خواهد آمد.

۱ - موقعیت جغرافیائی و طبیعی نوار ساحلی

منطقه مورد مطالعه در سواحل جنوب در طول یک نوار ساحلی از بندر کنگ در شرق بندر لنگه تا بندر دیر در غرب کنگان قرار دارد. این نوار ساحلی از لحاظ جغرافیائی تقریباً بین ۵۲ و ۵۵ درجه طول شرقی و بین ۲۶ تا ۲۸ درجه عرض شمالی واقع شده و در حال حاضر شامل ۳۵ بندرو منطقه روستائی کوچک و بزرگ است که دویو از هم یک تا چند کیلومتر در خط کناره فاصله دارند.

در این نوار ساحلی از پاره ای جهات طبیعی یکنواختی و تجانس ناشی از موقعیت محلی استانهای جنوب دیده می شود و از همین جهات، مانند: وضعیت جمعیت، شرایط اقتصادی و موقعیت محلی و ساحلی در ارتباط با مسائل صید و دریا، تفاوتها دارند.

نوار ساحلی از حیث موقعیت طبیعی، تقریباً ساحلی - کوهپایه ای است، زیرا سلسله ارتفاعات جنوبی استانهای هرمزگان و بوشهر، هر چند با ارتفاع کم از سطح دریا، تقریباً در تمام کناره ادامه دارد. نهایت آنکه این ارتفاعات در بعضی قسمتها به ساحل نزدیک و در دیگر قسمتها دورترند. در قسمت شرقی نوار در اطراف بندر کنگ و لنگه تا بندر چارک، موقعیت طبیعی بنادر بیشتر جلگه ای است و در قسمتهای دیگر به کوهپایه ها نزدیکترند.

از نظر آب و هوا، موقعیت اقلیمی ساحل از تپ گرم و مرطوب استانهای جنوب است. منتهی در مقایسه با کوهپایه های ییلاقی شمال دشت گاو بندی و شمال نخل تقی، نوار ساحلی گرمتر و طبیعتاً مرطوب تر است و درجه حرارت در این منطقه در طول سال بین ۱۰ تا ۴۵ درجه صد قسمتی تغییر می کند. نزولات جوی اغلب فصلی و موسمی است و در فصلهای پاییز و زمستان فراوان تر است. مقدار باران سالانه این منطقه را در سالهای مرطوب بین ۱۸۰ تا ۲۰۰ میلیمتر گزارش می کنند. در منطقه مورد مطالعه اصولاً بارندگی کم است. بادهای موسمی تش و بول در فصلهای بهار و تابستان و کوش از شرق به غرب در تابستان و سهیل یا باد دریائی بصورت ملایم و مطبوع از دریا به خشکی بویژه در فصل بهار می وزد. در یک دید کلی می توان گفت که منطقه مورد مطالعه تقریباً باد خیز است. وزش بادهای محلی در تابستان و

اواخر زمستان فراوانتر است.

۲ - مشخصات اجتماعی و اقتصادی منطقه

از نظر تقسیمات و موقعیت محلی، نوار ساحلی را در ارتباط با محل احداث بندر جوادالائمه در سه حوزه متمایز می توان دید:

● **بر اساس بررسیهای اخیر، جمعیت نوار ساحلی مورد مطالعه در سال ۶۴، حدود ۷۹۸۰۵ نفر در ۱۴۱۷۸ خانوار برآورد شده است. بر اساس تحولات گذشته، جمعیت منطقه مورد مطالعه در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۰ و ۱۳۷۵ به ترتیب ۸۶۶۴۰ و ۱۳۰۶۴۰ و ۱۹۷۰۰۰ برآورده شده است.**

الف - حوزه شرقی، که تقریباً در کناره های مشرق طرح صیادی، واقع است و نوار ساحلی را از بندر کنگ تا مقام، شامل: بنادر کنگ، لنگه، گشه، شناس، ملو، بستانه، دیوان، مغویه، حسینه، چارک، طاحونه، گرز، کلات، چپرو، میچاهیل، جزه، نخیلو و مقام، مجموعاً ۱۸ آبادی ساحلی، است که از این میان چهار بندر کنگ و لنگه و چارک و مقام نسبتاً بزرگتر از دیگر آبادیها هستند.

ب - حوزه مرکزی طرح صیادی که به ترتیب از شرق به غرب شامل: معبدان، شیوه، زیارت، بستانو، هاله، بستاتین، عسلویه و نخل تقی است. این ۸ آبادی در جنوب و غرب دشت گاو بندی قرار دارند و قهراً بیش از دیگر قسمتهای نوار ساحلی تحت تأثیر تحولات ناشی از احداث بندر جدید قرار می گیرند.

ج - حوزه غربی، از بندر شیخ بنو در شمال غربی نخل تقی تا بندر دیر در جنوب کوهپایه های جنوب غرب استان بوشهر شامل ۱۹ آبادی ساحلی شیرینو، پرک، طاهری، اختر، تمبک، مینو، باغ شیخ، کنگان و دیر است.

از این نوار ساحلی از نظر سیاسی، قسمت کنگ تا بستانو، ابواب جمعی استان هرمزگان و قسمت واقع بین هاله تا دیر ابواب جمعی استان بوشهر است. بندر جوادالائمه در ۴ کیلومتری شرق بندر بستانو، در ساحل جنوبی شهر گاو بندی و فاصله ۱۵ کیلومتر از آن شهر بنا شده است.

(۱ - ۲) - جمعیت - بر اساس بررسیهای

اخیر، جمعیت نوار مورد مطالعه در سال ۱۳۶۴ حدود ۷۹۸۰۵ نفر در ۱۴۱۷۸ خانوار برآورد شده و در مقایسه با آمار سال ۱۳۵۵ سالانه بطور متوسط ۸/۵۶ درصد افزایش داشته است. از این جمعیت در سه حوزه مورد مطالعه بترتیب ۴۸ و ۱۰ و ۴۲ درصد سکونت داشته اند. روند رشد جمعیت در ده سال اخیر در حوزه غربی طرح صیادی بیش از دو برابر و حوزه دیگر (۱۱/۶۱ درصد در سال) بوده است.

بر اساس تحولات گذشته، جمعیت ساکنن آبادیهای ۳۵ گانه در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۰ و ۱۳۷۵ به ترتیب ۸۶۶۴۰ و ۱۳۰۶۴۰ و ۱۹۷۰۰۰ برآورد شده است.

(۲ - ۲) - مذهب و زبان - جمعیت نوار ساحلی عموماً مسلمان و از دو مذهب شیعه و سنی هستند. در دو حوزه شرقی و مرکزی طرح صیادی اکثریت با اهل تسنن و در حوزه غربی، با اختلاف کم، اکثریت با اهل تشیع است.

زبان تکلم اهالی عموماً عربی - فارسی یا لهجه محلی است. در حوزه های شرقی و مرکزی طرح صیادی عموماً به زبان عربی سخن می گویند اما در حوزه غربی، زبان تکلم روزمره مطلقاً فارسی است. اصولاً همه اهالی به زبان فارسی آشنائی دارند.

(۳ - ۲) - آموزش و پرورش - فعالیتهای آموزشی در نوار ساحلی تقریباً در سطح آموزش ابتدائی و دوره راهنمایی تحصیلی است و فقط در بندر لنگه و کنگان مدارس متوسطه فعالیت نمایی دارند. در سال ۱۳۶۴ در این محدوده بالغ بر ۱۵۳۰۸ ثبت نام در ۱۳۲ آموزشگاه به تحصیل اشتغال داشته اند. از این حجم ثبت نام در حدود ۷۴ درصد در دوره ابتدائی و ۱۷ درصد در دوره راهنمایی و ۹ درصد در دوره متوسطه تحصیل می کرده اند. حجم ثبت نامها در مقایسه با کل جمعیت منطقه حدود ۱۹/۲ درصد بوده است.

(۴ - ۲) - بهداشت و درمان - نوار ساحلی از حیث بهداشت و درمان با کمبود قابل ملاحظه مواجه است. در حال حاضر در تمام ۳۵ آبادی این نوار حدود ۴ خانه بهداشت و ۹ درمانگاه با کادر درمانی حدود ۱۶ نفر خدمات عمومی بهداشت را عهده دار می باشند و اکثریت تأسیسات و افراد شاغل در این رشته از حوزه شرقی است و به بندر لنگه اختصاص دارد. در اکثر آبادیهای کوچک

آبادیهای ساحلی از نظر اقتصادی در دو قطب متقابل توزیع می‌شوند. در بنادر لنگه و کنگان و دیر و طاهری در اکثر بخشهای اقتصادی فعالیت نسبی وجود دارد. در دیگر آبادیها اقتصاد محلی را متکی به صید و خدمات دریائی و اشتغال به کار در خارج آبادی و در بخش ساختمان با دریافت دستمزد، باید دید. رفت و آمد و داد و ستد از طریق دریا در بخش اشتغال این منطقه مقام قابل ملاحظه دارد. این وضع را در کم رونقی دیگر بخشهای اقتصادی باید دید.

زراعت و کشاورزی منطقه ساحلی رونق اقتصادی ندارد. سطح تولید اصولاً پائین است و این وضع را در کمبود اراضی آماده کشت، کمبود و بلکه فقدان آب زراعتی، بی توجهی گذشته و خودداری از سرمایه گذاری در بخش کشاورزی باید جستجو کرد. مختصر زراعت منطقه کاملاً سنتی و دیم و متکی به نزولات کم جوی است.

وضع دامداری و مرغداری نیز از کشت و زرع بهتر نیست. این فعالیت در تمام این منطقه به آنچه در داخل خانواده و بر روال معمول روستائیان جریان دارد، محدود است. در نوار مورد مطالعه مطلقاً تأسیسات دامداری یا مرغداری با دید اقتصادی تأسیس نشده است. در همین دامداری و مرغداری خانواده‌ها نیز به سبب بروز بیماریها و فقدان مراقبت‌های بهداشتی و درمانی دشواریهایی وجود دارد و خانواده‌ها در اکثر سالها به سبب تلفات دام و احشام و طیور خسارتهائی را تحمیل می‌کنند.

تولیدات دامی و مرغداری اکثراً به مصرف

● فعالیتهای آموزشی در نوار ساحلی تقریباً در سطح آموزش ابتدایی و دوره راهنمایی تحصیلی است و فقط در بندر لنگه و کنگان مدارس متوسطه فعالیت نسبی دارند.

می‌شوند. در اکثر این آبادیهای ساحلی منحصرأ نماینده آموزش و پرورش به خدمت اشتغال دارد. امور عمومی این آبادیها را اکثراً شورای ده و معتمدان محلی رسیدگی می‌کنند. نیازهای عمومی و اداری بیشتر این آبادیهای کوچک از دیگر آبادیها تأمین می‌شود.

(۲-۷) - مشخصات اقتصادی منطقه -

● تأسیسات شهری نوار ساحلی را منحصرأ در نیروی برق و منابع و مصرف آب میتوان بررسی کرد. از این حیث نیز در اکثر آبادیها نقص و کمبود دیده میشود. از مجموع ۳۵ آبادی مورد مطالعه فقط ۱۱ بندر از شبکه برق ساحلی استفاده میکنند. در این منطقه ۸ آبادی به لوله کشی آب مجهز است و اکثریت از چاه یا آب انبار برای تأمین آب مصرفی چاه یا آب انبار برای تأمین آب مصرفی استفاده می‌کنند.

ساحلی خدمات درمانی منحصر به پاره ای مراجعات فصلی است. در بخش خصوصی نیز ۱۵ نفر پزشک و ماما و بهداشت یار و بهیار، در این بخش شاغل خدمت هستند. نوار ساحلی سخت با کمبود امکانات بهداشتی و درمانی مواجه است.

(۲-۵) - تأسیسات شهری - تأسیسات شهری نوار ساحلی را منحصرأ در نیروی برق و منابع و مصرف آب می‌توان بررسی کرد.

از این حیث نیز در اکثر آبادیها نقص و کمبود دیده می‌شود. از مجموع ۳۵ آبادی مورد مطالعه فقط ۱۱ بندر از شبکه برق ساحلی استفاده می‌کنند، در ۱۲ بندر موتور برق عمومی نصب شده و دیگر آبادیها از موتورهای برق اختصاصی نیروی لازم را تأمین کرده‌اند. ۴ آبادی اصولاً فاقد نیروی برق است.

در این منطقه، ۸ آبادی به لوله کشی آب مجهز است و اکثریت از چاه یا آب انبار برای تأمین آب مصرفی استفاده می‌کنند. منطقه عموماً و اصولاً با کمبود آب آشامیدنی و مصرفی مواجه است.

(۲-۶) - خدمات عمومی و اداری - تأسیسات و خدمات اداری این منطقه را باید به بندرهای کنگ، لنگه، چارک، عسلویه، طاهری، کنگان و دیر محدود دانست و اکثر سازمانهای اداری به بنادر لنگه و کنگان اختصاص دارد که در تقسیمات کشوری مرکز شهرستان شناخته

محلّی می‌رسد و این به سبب قلت تولید و مرغوب نبودن تولید محلی است. با این وصف باید توجه داشت که از همین حجم کم و غیر مرغوب تولید محلی قسمتی به بازارهای خارج عرضه می‌شود و این به سبب نیاز اهالی است و آنچه در خارج از آبادیها عرضه می‌شود در حقیقت زمینه مصرف داخلی هم دارد که از مصرف آن خودداری می‌کنند.

ماهگیری و مشاغل دریائی، به حق مشخص‌ترین رکن زندگی اقتصادی اهالی این منطقه است. اما این رونق کاملاً نسبی است. اشتغال غالب در صید و خدمات دریایی است و این بدان معنی نیست که ماهگیری در حد آنچه می‌تواند بود، رونق کافی دارد. در هرآبادی گروهی در امر صید و دیگر خدمات صیادی یا دریا شاغل کار هستند و از این طریق اعاشه می‌کنند. در عین حال از لحاظ امکانات و

● در اکثر بنادر سی و پنجگانه فعالیت‌های صیادی محدود به تلاش‌های کوتاه مدت هفتگی با وسایل محدود و در صید سنتی است که از نظر تولیدی در سطح پایین قرار دارد و از جهت درآمد در مقایسه با بعضی مشاغل غیر تولیدی چندان سودبخش نیست.

تسهیلات صید و خدمات صیادی محدودیتها در حدی است که در بعضی بنادر زمینه‌های تولیدی و اشتغال غالب را در کارگری ساختمان در خارج آبادی و بخصوص خارج از کشور، در خدمات اداری و بالاخره در امر داد و ستد بخصوص پیشه‌وری، دوره گردی و در ارتباط با بنادر جنوبی خلیج فارس می‌توان دید. در اکثر بنادر سی و پنجگانه فعالیت‌های

صیادی محدود به تلاش‌های کوتاه مدت هفتگی با وسایل محدود و در صید سنتی است که از نظر تولیدی در سطح پایین قرار دارد و از جهت درآمد در مقایسه با بعضی مشاغل غیر تولیدی چندان سودبخش نیست. فقدان تأسیسات بندری، عدم دسترسی به شناورها و ادوات صید، دشواری حمل و نگهداری و تبدیل و عرضه صید، پائین بودن سطح درآمد در این بخش، بی رونقی فعالیت‌های صیادی را در این منطقه باعث شده است، در حالی که منابع تولید و صید فراوان و مقتضی فعالیت و بهره‌برداری در محل موجود است. بر این اساس مشخص‌ترین ابعاد طرح توسعه صیادی را در احداث تأسیسات و فراهم نمودن تسهیلات کافی برای استفاده از خدمات صیادی میتوان دید.

